

APORTACIONS DEL COL·LEGI DE PEDAGOGS DE CATALUNYA AL DEBAT DE LA XXIV JORNADA DE REFLEXIÓ “LA PERSONALITZACIÓ DE L’APRENTATGE” DEL CONSELL ESCOLAR DE CATALUNYA

Introducció

Personalitzar l’educació suposa “atendre totes les exigències de la naturalesa humana per aconseguir que cada home o dona arribi a ser la millor persona possible, en totes les seves notes constitutives i dimensions” (Bernardo, Javaloyes y Calderero, 2007: 17)

En aquest sentit doncs alguns autors i el Col·legi de Pedagogos de Catalunya (COPEC) pensen que “el procés d’ensenyament-aprenentatge comporta un tipus d’educació diversificada que requereix que els docents adaptem tots els mitjans al nostre abast “objectius, continguts, metodologies, organització d’aula i especialment l’avaluació amb la finalitat d’ajustar-nos a les necessitats d’aprenentatge de l’alumnat” (Moliner, Sales, Ferrández y Traver, 2008:1).

Cal denunciar el fort individualisme i competitivitat escolar que ens porta a la despersonalització de les escoles, més quan hom parteix d’una escola que vol ser inclusiva i on la diversitat aporta riquesa.

Per aquest motiu és essencial retornar i reflexionar de nou sobre l’educació personalitzada com base necessària per al correcte funcionament de l’escola inclusiva perquè l’atenció a la diversitat no requereix una resposta específica, sinó una millora de les pràctiques escolars i del procés d’ensenyament-aprenentatge en si mateix.

Currículum, tecnologia i entorn com a vectors de personalització

Sembla que l’escola sempre ha anat darrera de la societat pel que respecta als canvis, quan el que semblaria lògic que fos l’escola i la Universitat qui haurien de propiciar i promoure els canvis. Les característiques i l’entorn que comporta el concepte d’escola, apareix des de fa anys com un camp de batalla on es lluita per imposar unes lleis que la regulin, per part de la ideologia imperant en aquell moment, amb l’afany d’intentar canviar-la (amb projectes que s’implementaran o no) a la primera ocasió propicia. Molts intents i l’escola continua darrere dels canvis socials.

Cert és que s'ha guanyat molt terreny quan parlem del tractament de la diversitat. Des del model de l'alumne amb necessitats especials fins al d'alumne amb necessitats de suport educatiu específic. Cert és que la individualització de l'ensenyament per aquests alumnes ha estat un repte molt considerable.

El títol de la ponència crec que defineix sense cap dubte el que vol significar. Els tres àmbits com a vectors. Recordem que vector, etimològicament prové de la paraula llatina que significa "conductor", perquè han de ser aquests tres grans àmbits (i algun més) sobre els que s'hauria de vertebrar la personalització de l'aprenentatge.

Referent al currículum, hem de pensar si en general és el que actualment s'hauria d'impartir. Si ajudem al noi/a, al jove, com a persona, a impartir un currículum adaptat a les seves capacitats, els seus interessos i les seves motivacions. És aquest el currículum que necessita aprendre un noi/a del segle XXI? Es pot articular d'altre manera? Podem canviar-lo i fins quina mesura? Què donar? Què treure...? I si és així, com ho fem. De la mateixa manera que sempre? Cert és que a uns nivells l'optativitat dóna opció a triar aspectes del currículum (matèries optatives, itineraris formatius,...). Però,... potser caldria fer una revisió a fons del currículum, que poc ha canviat, tant en continguts com en metodologia, des de fa més de mig segle! Alguna cosa no va bé, si a l'últim informe de l'OCDE (*Panorama de la Educación: Indicadores de la OCDE 2014*), en un aspecte tan bàsic a comparar (i crucial!) com és la comprensió lectora, podem llegir que la proporció d'adults a Espanya amb Educació Terciària que assoleixen el nivell de competència més alt en comprensió lectora és molt menor que la mitjana de l'OCDE. Un exemple de tants.

El segon vector que pot ajudar a la personalització de l'ensenyament de l'alumne és la tecnologia. Però en paraules de Dussel i Quevedo (2010) *l'escola és una institució basada en el coneixement disciplinar i en una configuració del saber i de l'autoritat prèvia a les noves tecnologies, més estructurades, menys exploratòries i sotmesa a criteris d'avaluació comuns i estandarditzats*. La tecnologia al servei de l'educació ha canviat ostensiblement durant aquest últim quart de segle i fins i tot ha acabat transformant molts aspectes metodològics. La pissarra digital, els moderns projectors o els ordinadors, són potents eines que faciliten l'aprenentatge i el fa més atractiu... La incorporació dels llibres digitals a les aules, fan que els continguts siguin més dinàmics. La utilització de sistemes d'informació que possibiliten un intercanvi de comunicació fins i tot fora del Centre, a través d'internet, entorns moodle i xarxes socials, fan que l'aprenentatge es torni realment personalitzat, ja que aquest és tal quan, a més d'impartir una educació individualitzada, atenent a les característiques pròpies de cada alumne, s'intenta fer la persona més eficaç socialment. Les noves tecnologies trenquen barreres sobrepassant

un currículum estàtic, amb la presentació dels continguts més dinàmica i amb la possibilitat de continuar fora de l'escola el procés d'ensenyament-aprenentatge.

Per últim l'entorn, o millor dit els entorns (escolar, sociocultural, virtual) obliguen a l'escola a obrir-se a la realitat social. Ja no és un ens tancat, sinó obert a la coordinació amb la família, altres professionals, entitats o agents socials, ja que les activitats d'aprenentatge han de formar part de les activitats socials tant dels alumnes com de l'entorn social. S'ha d'educar al nen/nena mantenint un contacte permanent amb la vida, per la qual cosa, l'escola ha d'ésser catalitzadora de l'entorn. Aquesta interacció és necessària per poder personalitzar l'ensenyament a l'escola, per poder presentar a l'alumne a la vegada individual i social.

Conclou la reflexió d'aquests tres vectors i conductors que ajuden al procés d'ensenyament-aprenentatge personalitzat de l'alumne, al poder complementar la nostra acció d'educadors, en la doble condició de la persona, individual i social.

Expectatives i veu de l'aprenent

No és cap novetat partir de la idea que avui trobem una considerable desafecció escolar. Què és el que provoca que un nombre considerable de joves no estiguin motivats per anar a escola? I remarcuem anar a escola i no pas aprendre, puix que estem convençuts que hom aprèn molt i de diferents maneres.

Molts dels nostres estudiants afirmen que no se senten atesos, motivats, integrats en el sistema escolar, per què? Si analitzem breument algunes causes trobem, en molts casos, alumnes que pateixen entorns desestructurats; alumnes a qui els preocupa més el seu entorn que els coneixements que un docent pot transmetre; alumnes que es troben en el llindar de la pobresa en totes les seves afeccions; alumnes amb dificultats cognitives o alumnes amb un mal o insuficient aprenentatge de base... Davant aquesta casuística i d'altres que no hem esmentat: pot ser motivador anar a escola? Quines són les expectatives d'aquests alumnes? L'experiència com a docents ens ensenya que els alumnes s'interessen per l'aprenentatge quan:

- 1) Se senten "persona" dins l'aula, és a dir quan perceben que hi ha algú a qui interessen simplement pel fet de ser "ell/a".
- 2) El docent s'interessa per ell de forma "natural" no pas per evitar l'enfrontament, quan no se sent ignorat, tampoc quan el docent vol ser "un col·lega més", sinó quan l'alumne percep que ens preocupem per ell i que el volem ajudar. En definitiva percep que "ens importa" la seva vida, el seu desenvolupament, la seva sortida al món laboral.

- 3) Coneixem les seves necessitats i estils d'aprenentatge i som capaços d'adaptar l'aprenentatge a les seves característiques a partir d'un aprenentatge més significatiu i funcional, participatiu, creatiu, en definitiva més competencial.
- 4) El currículum s'adapta a les seves necessitats i no s'ha d'adaptar ell al currículum. Ens hem plantejat què pot suposar estar 6 hores en un aula escoltant dissertacions de les quals no entens res i a les quals tampoc pots aportar res?
- 5) Ens basem en un aprenentatge significatiu i funcional que arribi a ser un aprenentatge situat el qual faci bastides o xarxes d'aprenentatge entre el que sap i el que pot arribar a saber?
- 6) Utilitzem una avaluació *autèntica* en la qual no hi ha sorpreses. Una avaluació que no té com a finalitat fiscalitzar i seleccionar sinó al contrari acompanyar en el procés d'aprenentatge. Una avaluació que parteix del punt en el qual es troba l'alumne.

Aquestes reflexions són les que com a pedagogs/es i docents ens han de portar a la millora de l'educació dels nostres infants i joves.

La persona a l'ethos del centre educatiu. La implicació del professorat.

La personalització educativa ha estat i és un dels reptes de la pedagogia perquè és en cada persona on trobem la integració de les seves possibilitats interiors amb les que rep del seu entorn. La pedagogia centrada en cada alumne singular pretén superar l'anomenada atenció a la diversitat i la individualització de l'ensenyament i de l'aprenentatge en grups heterogenis. Això suposa partir d'un concepte de persona que supera el d'alumne com a subjecte de la seva educació.

Què és rellevant, doncs, en un sistema educatiu que va incorporant de mica en mica el concepte de personalització? Acceptant per endavant el risc de simplificar allò que és complex, entenem que una educació personalitzada integra un diagnòstic pedagògic previ a l'acció educativa, un currículum flexible, unes activitats d'aprenentatge coherents amb aquest model, una organització escolar que faciliti el treball autònom guiat i superar la divisió en assignatures, i una avaluació basada en criteris i descriptors de tipus competencial.

El rol prioritari del professorat en una pedagogia personalista és aconseguir que cadascun dels seus alumnes tingui interès per aprendre sense caure en alguns possibles dèficits del constructivisme que dona per fets determinats apriorismes com el que afirma que "el coneixement s'autoconstrueix" o que "el saber no es pot transmetre". És cert que no necessitem ja professors que es limitin a explicar continguts conceptuals i a intentar que

l'alumnat els aprengui d'una manera poc contextualitzada sinó professionals implicats en la millora de la seva pràctica en un escenari de canvi de model i, fins i tot, de paradigma.

L'esforç que requereix l'aprenentatge per part dels alumnes ha d'anar acompanyat d'un saber i d'un saber fer per part d'un professorat que ha de fer un pas endavant per superar una manera d'exercir la professió massa cops excessivament individualista i anar incorporant una reflexió compartida de la seva pràctica docent. La implicació del professorat en els projectes de centre és la clau per assolir un canvi sostingut de model educatiu que caldrà consolidar en un treball en xarxa.

Aquest canvi suposa modificar la manera com entenem actualment les tasques no lectives per tal que la presència del professorat en els centres no estigui gairebé centrada en exclusiva a la docència sinó que es pugui dedicar el temps que calgui a treballar amb els altres professionals sense haver d'atendre paral·lament els alumnes. És tan reduït el temps destinat al treball cooperatiu entre els docents que difícilment es pot donar una resposta eficaç a les necessitats que la pedagogia personalista requereix. I no ens referim al temps necessari per a la preparació d'activitats, materials i continguts –que també és imprescindible si volem fugir dels automatismes didàctics- sinó al temps de formació en unes noves competències que són impossibles d'assolir individualment.

Els centres educatius i el professorat estan al servei de la formació integral dels seus alumnes; és a dir, al servei del desenvolupament de les seves aptituds, capacitats, necessitats... amb una visió d'integració en la seva comunitat amb l'objectiu de millorar-la des del compromís. El que és més difícil, però, és que s'accepti que el posicionament de cada professor mai no és neutral; és impossible que la relació docent-alumne sigui anònima. La implicació del professional docent ha de ser precisament això, professional.

Una consideració final: l'exercici de la professió necessita retrobar el sentit de la seva existència. La implicació en les noves necessitats requereix un model de formació inicial renovat i un model de formació permanent que faciliti la transferència a les aules d'allò que s'ha treballat. Tampoc no serà possible una implicació autèntica si no avancem cap a una avaluació individual de la funció docent del professorat que acrediti i faciliti el propi desenvolupament professional.

*Junta de Govern
Col·legi de Pedagogs de Catalunya
Octubre 2014*